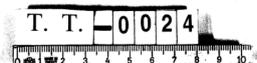
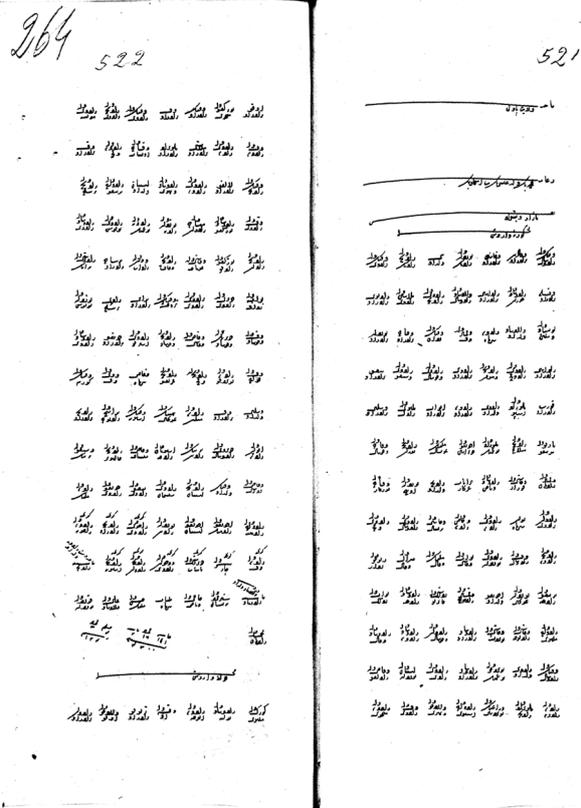

ИСТОРИЈСКЕ СВЕСКЕ

Андрићград, октобар 2023.

Број 50

ВИШЕГРАД У НАЈСТАРИЈИМ ПОПИСИМА ИЗ ТУРСКИХ АРХИВА

НАЈСТАРИЈИ САЧУВАНИ ОПШИРНИ ПОПИС ВИШЕГРАДА ИЗ 1489. ГОДИНЕ

Вишеград је настао у Земљи Павловића у Босанском краљевству, пре 1427. године, из које потиче најстарији помен града.¹ Кнез Расдослав Павловић (1420-1441) изградио је вишеградски дворач на брду Павловина и утврђено подграђе, с циљем да заштити источне границе Земље Павловића према поседи-ма супарничке великашке породице Косача, Српској деспотовини и османском Скопском крајишту. Вишеград се брзо развијао као трг и важна караванска станица на Дубровачком путу. То нису омели ни бројни војни сукوبي средином 15. века, као ни честе промене господара. После рата између босанског краља Стефана Томаша и деспота Ђурђа Бранковића, град је 1448. године припао Деспотовини, да би већ 1459. године после њеног пада и османског освајања био припојен Скопском крајишту. Од 1463. године Вишеград је био део новоформираног Босанског санџака, у којем је постао средиште истоимене нахије и средиште кадилука Вилајета Земље Павловића и Вилајета Земље Ковачевића.²

У прве три деценије османске власти вршена су најмање четири пописа становништва. Први, урађен после освајања није сачуван, док о пописима из 1468/9. и 1485. сведоче само сумарне верзије дефтера.³ Најстарији сачувани опширни,

поименични попис Вишеграда и целог Босанског санџака, потиче из 1489. године. Тај, као и два претходно поменута сумарна дефтера, чува се у Османском архиву Председништва владе Републике Турске у Истанбулу.⁴

У попису Вишеграда забележени су сви порески обвезници. Ван пописа града, посебно је заведено 20 тврђавских чувара – мустахфиза и неколико домаћина из Вишеграда, чије су породице одржавале државни амбар у утврђењу. Посадници су уписани као притежаваоци 12 тврђавских тимара, којима су припадали приходи тридесетак села из околине Вишеграда.⁵ У попису нису евидентирани османски државни службеници, страни трговци, као ни калуђери манастира Пречисте, који су били ослобођени од плаћања пореза.⁶

Становници Вишеграда пописани су у две махале: Горња варош и Доња варош. Знатно већа Махала Горња варош налазила се у утврђеном подграђу, које се низ Павловину спуштало до Мегдана и Дрине, док се знатно мања Махала Доња варош, која је највећим делом настала после османског освајања, простирала ниже Мегдана ка ушћу Рзава у Дрину.⁷

У попису се наводе и тзв. хаса (*hassa*) имања – поседи дати на личну употребу уживаоцима зеамета Вишеград, који су се налазили у близини вишеградског замка и његовог утврђеног подграђа. На основу положаја *hassa* поседа Вишеграда, поља: Душци (Душће), Кнежина (Бан Поље), Гарча и Славић (вероватно Косово Поље), винограда у Бабином Потоку и Вељем Лигу, који су данас градска или приградска

1 Десанка Ковачевић–Кojiћ, *Градска насеља средњовековне босанске државе*, Сарајево 1978, 99; Esad Kurtović, „Prvi spomeni Višegrada i Kuknja u srednjem vijeku”, *Radovi (Historija, Historija umjetnosti, Arheologija) Filozofski fakultet u Sarajevu* 4 (2016) 99–106.

2 Зборник радова са научног скупа Земље Павловића, средњи вијек и период турске владавине, Бања Лука – Српско Сарајево 2003; *Hatice Oruç*, „The city of Višegrad based on fifteenth and sixteenth century Tahrir defters”, *State and Society in the Balkans before and after Establishment of Ottoman Rule*, The Institute of History Belgrade – Yunus Emre Enstitüsü – Turkish Cultural Centre Belgrade, Beograd, 2017, 191–204; Срђан Катић, „Вишеград у Земљи Павловића и раном периоду османске власти”, *Историјски часопис* 71 (2022) 259–281.

3 Ahmed Aličić, *Sumarni popis sandžaka Bosna iz 1468/69. godine*,

Mostar 2008; Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Tapu Tahrir Defterleri (TD), No. 18.

4 BOA, TD 24.

5 TD 24, s. 889–902.

6 С. Катић, *Вишеград*, 272.

7 Исто, 270–272.

насеља Вишеграда или суседна села, може се закључити да се некадашњи шири градски атар простирао дуж десне обале Дрине, од места на којем је подигнута вишеградска хидроцентрала до ушћа реке Бање.⁸

Попис садржи и белешку, која је преписивана из ранијих дефтера. Она се односи на период након османског освајања Вишеграда, када је због потреба градње државних објеката у новом административном и судском средишту, из града расељен мањи део хришћана. Њима су као надокнада дата имања на поменутом пољу Гарча, па је тако створено посебно насеље.

У Вишеграду су 1489. године хришћани били у великој већини (око 89%). Из пописа се види да су сви муслимани (око 11%) били преобраћеници. Они су потицали из Вишеграда, о чему сведоче имена њихових очева хришћана. С обзиром на то да су у истој махали прво уписани хришћани па муслимани, породичне везе могуће је утврдити само на основу неколико ретких патронима. Тако се може закључити да је извесни Јованиш имао синове Станца, Милшу и Мустафу, Прибисал синове Вукашина и Ширмерда, Радман Вукмира и Мехмеда, Цар, Пеју и Исмаила, док су синови неименованог ковача били Вук и Ахмед.⁹

У Махали Горња варош уписано је девет хришћана, с белешком да су побегли. На основу харачког дефтера с почетка 16. века, који садржи спискове хришћана из вилајета Земље Павловића „одбеглих” у санџаке Зворник и Вучитрн, може се закључити да се највероватније радило о непријављеним унутрашњим миграцијама усмереним ка богатим рударским областима.¹⁰

Попис Вишеграда из 1489. године садржи неколико стотина хришћанских имена и патронима, са бројним ретким и архаичним облицима, те представља важан извор за ономастичке анализе.

Посматрано из данашње перспективе, оновремени државни приходи Вишеграда имали су неочекивану структуру, јер је вредност опо-

резиване шире тј. мошта била приближна збиру свих осталих прихода и то од: најпрометније скеле на Дрини, тржне царине (бац) и тржних такси (нијабет) на вишеградском пазару, личних пореза хришћана и муслимана, свих житарица и разних ситних дажбина. У то време, у Вишеграду и околним насељима на десној, осунчанијој обали Дрине, виноградарство је очито представљало главну делатност, чему је погодовала знатно топлија клима са више сунчаних дана. Масовни узгој винове лозе престао је, међутим, у другој половини 16. века, због почетка тзв. „Малог леденог доба”.¹¹ Тада су у околини Вишеграда и у целом Подрињу искрчени виногради, па се до данас чак изгубило и сећање да се ту некада гајила винова лоза.

ПРЕВОД

Нахија вилајета Павли (земља Павловића)
Зеамет Мехмед-бега, сина Иса-бега, сина
Исхак-бега
Средиште, пазар Вишеград

Махала Горња Варош

Вукић син Радосала; Вукадин његов брат; Вукашин његов брат; Божидар син Радића; Петић његов син; Радич син Радића; Вукић син Радоја; Вукеља његов брат; Радосав син Џурана; Радашин његов брат; Владисав син Радосала; Радој син Радича; Милашин син Радоја; Радивој његов брат; Љубисав син Веселина; Владисав његов син; Радоје сиромах; Вукмир син Вука; Вукић син Радака; Вукац његов брат; Божидар његов брат; Радашин његов брат; Радој син Радовца; Радич син Витомира; Радој његов брат; Радој син Вукосала; Радој син Весенка; Петко његов брат; Куреп његов брат; Мило-

8 Исто, 268-269.

9 TD 24, s. 521-523.

10 BOA, *Maliyeden müdevver defterleri* (MAD) 15178, s. 133-138.

11 О утицају Малог леденог доба у Босни види опширније: J. Mrgic, *Wine or Raki - The Interplay of Climate and Society in Early Modern Ottoman Bosnia*, *Environment & History* 17-4 (2011) 613-637; J. Mrgic, *Aqua vitae - Notes on Geographies of Alcohol Production and Consumption in the Ottoman Balkans*, *Issues in Ethnology and Anthropology* 12-4 (2017) 1309-1328.

рад син Степов; Радој његов син; Радоња његов брат; Иван његов брат; Миливој син Радаља; Веселин његов брат; Павко син Прибка; Радич син Милача; Милорад син Богумила; Цветко син Добрашина; Милић син Гојисала; Радич син Богдана; Вукац син Вукосала; Вукмир син Радмана; Вукашин син кожара; Радосав син Витаса; Брајак грнчар; Радич његов син; Божидар син Иваниша; Вукац син Божидара; Радован син Радоја; Јован сироммах; Радој син Радете; Вукас син Радете; Вукашин син Прибисала; Радој син Радосала; Радој син Вукца; Радич син Радоње; Вук син Радосала; Радој син Божидара; Јован син Вукашина; Милић син Вукала; Мирал син Вукала; Живко син Радана; Прибко син Радохне; Божидар син Гојчина; Цветко његов син; Вукмир син Радивца; Радашин син Дабижива; Радосав син Радохне; Јован син Радашина; Радевац син Миливоја; Вукашин син Радивца; Вукашин син Побрадише; Радосав његов брат; Радован син Вукосала; Радосав син Радоње; Радосав син Вукала; Вукић син Радосала; Радој његов син; Побрадко син Богумила; Радосав његов брат; Радивој син Радоја; Степан син Божидара; Вукас син Раденка; Радета син Радоње; Милобрад син Радича; Драгић син Побрадисала; Радевац син Степоја; Владко син Димитрија; Вук син Радоја; Радета син Михоја; [522] Ивко његов брат; Божићко син Михоја; Вукић његов брат; Вук његов брат; Вукић син Радоја; Радич син Радоја; Радој син Мојсе; Вук син Радоње; Радој син Радете; Милашин његов брат; Милобрад његов брат; Вукац син уљара; Радета син Вукца; Вук његов брат; Вукић син Радич; Лалко његов брат; Радој син Радоње; Радосав син Вихоја; Степан његов син; Радевац син Прибка; Радич преселац; Вук син Радоја; Радосав син Божићка; Михац син Радована; Божидар син Радете; Радоња син Богумила; Радој син Пуноша; Радосав син Радоја; Радич син Радана; Божићко син Радка; Вукашин син Гојака; Радич син Вукана; Војин син Радана; Прибац његов брат; Радашин син Брајића; Јовехна син Радака; Доброј син Радоја; Радој син Ладоја; Вукић син Првше; Јованиш његов брат; Радој преселац; Божидар син Пуноша; Вук син Вукосава; Добрил син Вукосава; Вукас син Ву-

кашина; Радич син Вукосава; Радој син Срећов; Дујко његов брат; Радосав син Радоја; Вук син ковача; Радета син Побрадка; Радич син Вукца; Радич син Грујка; Вукас сироммах; Војин син Вука; Вукић син Ђуре; Веселин његов син; Вук његов брат; Радета син Филипа; Јехинић син Гојчина; Вукић син Стоје; Јованче син Радивца; Радич његов брат; Иван син Радета; Доброј син Радосала; Путник син Радина; Стојак син Радече; Вукас син Мишана; Радич син калуђера; Вестко син Путника; Вукас син Радашина; Вукић његов син; Радич син Степана; Радој син Шишмана; Петко син Радоја; Дујко син Радоја; Редета син Милића; Радовац син Радохне; Цветко син Радмила; Цветко син Степана; Божидар син Радина; Радој син Радоја *побегао*; Радич његов брат *побегао*; Радоња син Ракоја *побегао*; Радета син Вука *побегао*; Пејо син Цара *побегао*; Добрашин син касапина *побегао*; Рудован син Радоја *побегао*; Радич син Радована *побегао*; Радич син Стоје *побегао*; баштина Радича *у поседу Радоње његовог сина*; баштина *Радосава у поседу Владисава његовог сина*; Ширмерд син Прибисала; Хаџи син Вукаса; Балабан сироммах; Хасан син Милића; Али син Владисава; Курд син Божидара; Мехмед син Радмана

кућа[хришћана]	151
неожењених	16
баштине	2
спенца	4300 [акчи]
муслимани [ожењени]	4
неожењени	3
ресум	124 [акче]

Махала Доња Варош

Ђурђ син Миливоја; Радосав син Толише; Радоња син Ивче; Вукша његов син; Живко његов брат; Владко син Ивка; Радован његов брат [523] Станац син Јованиша; Милша његов брат; Вук син Вукића; Радоња син Вукана; Вукмијо његов брат; Радосав син Радоја; Пољак син Радашина; Побрадко син Радоја; Радич син Радивоја; Рашко његов брат; Иваниш његов брат; Радич

син Панића; Вукашин син Радете; удовица Радина; Јакуб син Вукића; Скендер његов брат; Мустафа син Јованиша; Јусуф син Радашина; Мехмед сис Радете; Хамза син Угљеше; Јусуф син Поздера; Исмаил син Вукића; Исхак његов брат; Јусуф син Божидара; Насух син Радоја; Хамза син Радосала; Ахмед син ковача; Исмаил син Цара

кућа [хришћана] 16

неожењених 4

удовица 1

спенца 506 [акчи]

муслимани [ожењени] 10

неожењени 4

ресум 268 [акчи]

ушур од:

пшеница 33 мерице 384 [акче]

јечам 6 мерица 36 [акчи]

просо 13 мерица 78 [акчи]

зоб 50 мерица 300 [акчи]

рајински виноград,

шира 2200 медри 13200 [акчи]

повртњак 250 [акчи]

сено 50 [акчи]

свиње 71 [акча]

воденице 2, такса 60 [акчи]

хаса виноград 1 Бабин Поток,

шира 210 медри 1260 [акчи]

скела годишње 5000 [акчи]

пазарни баџ са нијабетом 4000 [акчи]

хаса поља 4

овде су наведена имена поменутих хаса поља: Кнежина, Славић, Душци (Душће) и Гарче Раније пре овога [пописивања санџака] основано је средиште, варош Вишеград, тако што је поменуто поље Гарча дато као надокнада за земљишта хришћанска [којима је проширен Вишеград], тако је одлучено и уписано у дефтеру.

УКУПНО:

29787 [акчи]

Др Срђан Катић
Историјски институт
Београд

ФАКСИМИЛИ

